

DEMOKRASİ VE SİVİL TOPLUM İLİŞKİSİNİN DEMOKRASİ TÜRLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hasan AKAY¹

Öz

Demokrasinin gelişimi tarihsel süreç içinde inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Antik Yunan'da görülen uygulamalarla başlatılan demokrasi, insanlık tarihinde ulaşılmaya hedeflenen bir ideal yönetim biçimi olarak önemini her zaman korumuştur. Öte yandan sivil toplum ise en az demokrasi kadar önemli ve köklü bir geçmişe sahiptir. Sivil toplum, devletin faaliyet alanı dışında insanların kendi aralarında geliştirdikleri ilişkilerle ortaya çıkan örgütlü bir yapılanma çabasıdır. Demokrasi ve sivil toplum arasında karşılıklı ve olumlu bir ilişki kurulmaktadır. Bu durum hem akademik çalışmalarla hem de çeşitli uygulamalarla desteklenmektedir. Bu çalışmanın amacı, demokrasi ile sivil toplum arasındaki ilişkiyi demokrasinin farklı türleri üzerinden değerlendirmeye çalışmaktır. Bu kapsamda temsili demokrasi, doğrudan demokrasi, liberal demokrasi, katılımcı demokrasi ve otoriter demokrasi türlerinin sivil topluma bakışı ve sivil toplumun farklı demokrasi türlerine olan etkisi incelenmektedir. Çalışmada sivil toplumun demokrasinin farklı türleri açısından farklı derecelerde öneme sahip olduğu fakat demokrasinin gelişimi açısından ise vazgeçilmez olduğu görüşü ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum, Temsili Demokrasi, Doğrudan Demokrasi, Liberal Demokrasi, Katılımcı Demokrasi, Otoriter Demokrasi

JEL Sınıflandırması: Z00, Z10, Z19

EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS IN TERMS OF TYPES OF DEMOCRACY

Abstract

The development of democracy has followed an up and down course in the historical process. Democracy, which was initiated with the practices seen in Ancient Greece, has always maintained its importance as an ideal form of government aimed to be achieved in human history. Civil society, on the other hand, has a history at least as important and deep-rooted as democracy. Civil society is an organised structuring effort that emerges through the relations developed among people outside the sphere of state activity. There is a mutual and positive relationship between democracy and civil society. This is supported by both academic studies and various practices. The aim of this study is to evaluate the relationship between democracy and civil society through different types of democracy. In this context, the views of representative democracy, direct democracy, liberal democracy, participatory democracy and authoritarian democracy on civil society and the impact of civil society on different types of democracy are analysed. The study argues that civil society has different degrees of importance for different types of democracy but is indispensable for the development of democracy.

Keywords: Civil society, Representative Democracy, Direct Democracy, Liberal Democracy, Participatory Democracy, Authoritarian Democracy

JEL Classification: Z00, Z10, Z19

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: hakay@adiyaman.edu.tr, ORCID iD: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-9531-4875>

1. GİRİŞ

Demokrasi, genel kabul gören tanımına göre halkın, halk tarafından yönetilmesidir. Bu tanım perspektifinden bakıldığında kavramın etimolojik kökeninden hareket edildiği anlaşılmaktadır. Demokrasi kelimesi, Yunancada halk anlamına gelen “demos” ile yönetim anlamına karşılık gelen “kratos” sözcüklerinin birleşiminden türetilmiştir (Çaha, 2012: 223). Bu açıdan, halk yönetimi ya da halk iktidarı anlamlarına gelen demokrasi, halkın iktidarı/yönetme hakkını elinde bulundurması demektir (Öztekin, 2018: 80). Demokrasinin sorunu tam da onun popüler hale gelmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu durum demokrasi kavramının anlamlı bir politik kavram olma özelliğini yitirmesi tehlikesine yol açmaktadır. Demokrasi kavramına “fakirler ve dezavantajlıların yönetimi”, “halkın kendi kendisini doğrudan ve sürekli biçimde yönetmesi”, “eşit fırsatlara ve bireysel liyakate dayalı bir toplum”, “sosyal eşitsizlikleri azaltan bir refah ve yeniden dağıtım sistemi”, “çoğunluğun iktidarını kontrol altına alarak, azınlık haklarını koruyan bir yönetim sistemi”, “rekabetçi seçimlerle halkın yöneticilerini belirlemesi”, “halkın menfaatleri için hizmet eden bir hükümet sistemi” şeklinde farklı anlamlar yüklenmektedir. Ancak demokrasinin tabiatını ortaya koyan en iyi tanım Abraham Lincoln’ün “halkın, halk tarafından, halk için yönetimi” şeklinde dile getirdiği tanımdır (Heywood, 2016: 125-126). Demokrasinin çok sayıda birbirine yakın tanımı olmasına rağmen bir görüş birliğinin olduğunu söylemek de mümkün değildir. Her toplum demokrasiyi kendi sosyal, ekonomik, siyasal ve hukuksal yapısına göre tanımlamakta ve uygulamaya çalışmaktadır (Öztekin, 2018: 82). Demokrasinin ne olduğuna ek olarak zaman içinde hangi değerleri, süreçleri, kurumları kapsadığına ilişkin çeşitli sorular sorulmaya ve cevaplar aranmaya başlamıştır (Çaha, 2012: 221). Genel açıdan toplumsal yapıdaki değişim, devletin rol ve işlevlerindeki farklılaşma, bilimsel ilerleme ve birikimle oluşan değişim sürecinin etkisiyle farklı demokrasi yaklaşımları gelişme göstermiştir. Demokrasi özelinde ise özellikle temsili demokrasinin yetersiz kalışı (kimilerine göre krizi), insan hakları alanında yaşanan gelişmeler ve sivil toplumun ilerleme kaydetmesiyle farklılaşan toplumsal beklentiler değişimin temel dinamikleri olmuşlardır.

Demokrasi hem ideal hem de pratik bir yönetim sistemi olarak, Antik Yunan’daki başlangıcından bu yana kayda değer bir evrim geçirmiştir. Geleneksel olarak iktidarın halkın elinde olduğu bir yönetim biçimi olarak tanımlanan demokrasi (Held, 2006: 3), önemli dönüşümler geçirerek temsili, doğrudan, katılımcı, liberal ve otoriter demokrasi gibi çeşitli modellerin gelişmesine yol açmıştır (Dahl, 1991: 223). Bu farklı türleri anlamak, demokratik sistemlerin farklı sosyo-politik bağlamlarda nasıl işlediğini ve demokrasinin günümüz itibarıyla çeşitlenen doğasını anlamak açısından gereklidir.

Demokrasinin farklı yaklaşımları ve türleri ortaya çıksa bile değişmeyen tek gerçek, demokrasinin halka dayanan bir yönetim anlayışı olduğudur. Bu nokta tüm demokrasi türleri açısından aynı olsa da demokrasinin farklı yaklaşımlarının üzerinde uzlaşamadıkları nokta halkın ne şekilde ve ne oranda demokratik işleyişin içinde yer alacağı ya da bu süreçte nasıl bir rol üstleneceği olmuştur. Bu durum demokrasinin farklı türleri açısından sivil toplumun işlevini ve konumunu kaçınılmaz şekilde önemli hale getirmektedir.

Sivil toplum, gönüllü ve kendi kendine oluşan, devletin faaliyet alanının dışında kalan ve devlet ile özel alan arasında aracılık rolü üstlenen örgütlü bir toplumsal yapılanmadır (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2012: 398). Sivil toplum ve demokrasi arasında pozitif bir ilişkinin varlığını savunan yaygın görüşe göre, sivil toplum kurumları demokrasilerin güçlendirilmesi açısından önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir. Sivil toplum demokrasi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Tocqueville’in ifade ettiği gibi geniş ölçekli özgür yapılar olarak ve demokrasinin önemli araçları olan siyasal partilerin siyasal katılım çabalarını destekler. Sivil toplumla birlikte vatandaşlar daha iyi imkanlar elde eder ve devlet istikrarı elde edilir. Aynı zamanda sivil toplum siyasal liderlerin yetiştirilmesinde bir okul işlevi

görür. Bununla birlikte demokrasinin siyasi ve hukuki kurumlarının daha fazla güçlenmesini sağlayacak olan sivil toplum, demokrasinin işlerliğini artırır. Günümüz toplumlarında demokratikleşme artık vatandaşlar arasında özerk kamusal alanların ortaya çıkışı ve artışıyla değerlendirilmektedir. Sivil toplum vatandaşların karar alma süreçlerinde seslerini duyurabilme ve bu süreçleri haiz olmasına imkân tanıyan araçlar sağlamaktadır. Sivil toplum demokrasinin dolaysız biçimde deneyimlendiği bir alandır. Vatandaşlar sivil toplum içinde kamusal tartışmalara dahil olur ve çeşitli demokratik kararların alınmasına katkıda bulunur (Topçuoğlu, 2023: 107-108).

Sivil toplum, vatandaşların çıkarlarını ve iradelerini ortaya koyan sivil toplum kuruluşları ve kurumlarının toplamını temsil eder (Edwards, 2014). Birey ve devlet arasında önemli bir aracı görevi görür, sosyal sermayeyi teşvik eder, sivil katılımı destekler ve yönetişimin kalitesini artırır (Putnam, 2000: 338). Sivil toplumun kavramsal çerçevesi, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, topluluk grupları, inanç temelli kuruluşlar ve hükümet kontrolünden bağımsız olarak kamu yararına katkıda bulunan diğer kuruluşlar da dahil olmak üzere geniş bir aktör yelpazesini kapsar.

Demokrasinin geliştiği toplumsal ortamlar özünde iktidar mücadelenin dışında ve iktidara karşı durabilecek çeşitli toplumsal grupların varlığıyla karakterize edilmektedir. Bu bakış açısı iktidarın keyfi uygulamalarının sınırlanması ve devamında iktidarın halka ve halkın rızasına dayanması yönünde bir anlayışla ilerlememektedir. Bu arayışın kökleri oldukça eskiye gitmektedir. Örneğin, Aristo demokrasinin ve istikrarın varlığı için orta sınıfların varlığına dikkat çekmiştir. Tocqueville, Lipset gibi düşünürler, iktidarı sınırlayacak aile, din, topluluk gibi ara kurum ve oluşumların önemine vurgu yapmaktadır. Bugün demokrasinin geldiği aşamaya bakıldığında sivil toplum yeniden gündeme gelmiştir (Yılmaz, 2016: 389).

Demokrasi ve sivil toplum arasındaki ilişki doğası gereği simbiyotiktir. Canlı bir sivil toplum genellikle sağlıklı bir demokrasinin temel taşı olarak görülür, vatandaş katılımını kolaylaştırır, hesap verebilirliği teşvik eder ve çoğulculuğu geliştirir (Diamond, 1994:5). Farklı demokrasi türleri sivil toplum üzerinde farklı etkilere sahip olabilir ve vatandaşların kamusal hayata ne ölçüde ve nasıl katılabileceklerini etkileyebilir (Cohen ve Arato, 1992: 29). Örneğin, katılımcı demokratik modeller, daha temsili sistemlere kıyasla daha güçlü bir şekilde sivil toplum aktörlerinin doğrudan katılımını teşvik edebilir.

Esas olarak birbirini tamamlayan ve geliştiren iki alan olarak sivil toplum ile demokrasi ilişkisini ele alan bu çalışmanın amacı, farklı demokrasi türleri üzerinden sivil toplumun rolünü, işlevini ve anlamını değerlendirmektir. Literatürde sivil toplum ile demokrasi ilişkisini ele alan farklı çalışmalar olmasına rağmen sivil toplumu farklı demokrasi türleri perspektifinden bütüncül olarak değerlendiren çalışmalar sınırlıdır. Bu durum çalışmanın önemini ve özgünlüğünü artırmaktadır. Bu çalışma demokrasi türlerinin genel ve tarihsel gelişimini ele almasının yanı sıra demokrasi türlerine göre sivil toplumun kavramsal çerçevesini de incelemektedir. Çalışma, sosyal ve siyasal yaşamın iki temel yapısı olan sivil toplum ve demokrasi arasındaki dinamikleri aydınlatmaya da çalışmaktadır. Burada literatürde en çok yer edinen ve uygulama imkânı da bulan temsili demokrasi, doğrudan demokrasi, katılımcı demokrasi, liberal demokrasi ve otoriter demokrasi türleri incelenmektedir. Çalışmada farklı demokrasi türlerinin sivil toplumu nasıl algıladıkları ve sivil toplumla nasıl etkileşime girdiklerine dair bir analiz sunulmaktadır. Böylece sivil toplum üzerinden farklı demokrasi türlerinin değerlendirilmesi yoluyla birbirleriyle olan bağlantılarının daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın yöntemi, mevcut literatürün eleştirel bir incelemesini, teorik tartışmaları ve sivil toplum ve demokrasi ilişkisinin sonuçlarını vurgulayan değerlendirmelerin incelenmesini içermektedir.

2. TEMSİLİ DEMOKRASİ VE SİVİL TOPLUM

Temsili demokrasi özünde, vatandaşların çıkarlarını temsil eden yetkililerin seçilmesiyle tanımlanır. Bu sistem, büyük toplumlarda doğrudan demokrasinin pratik olmamasına bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Temsilciler tipik olarak düzenli ve rekabetçi seçimler yoluyla seçilir ve yönetim/yönetişim sürecinde hesap verebilirlik ve meşruiyet için faaliyette bulunurlar (Dahl, 2006). Bu sistemin kritik bir özelliği, tek bir kurumun karar alma sürecine hâkim olmamasını sağlayarak otorite üzerinde kontrol ve denge sağlayan hükümet organları arasındaki güçler ayrılığıdır (Lijphart, 1999: 34). Sivil toplum kuruluşları, baskı grupları ve toplumsal (informel) örgütler bu çerçevede önemli bir rol oynamaktadır. Genellikle halk ile devlet arasında aracı görevi görürler ve halkın katılımı, savunuculuk ve gözetim için elzem yapılardır. Bu yapıda/sistemde, temsilcilerin seçmenlerinin çıkarlarına göre hareket etmeleri beklenir, ancak aynı zamanda temsilciler, halkın iradesi ile yönetimin etkinliği arasında bir denge oluşturacak şekilde kendi kararlarını uygulama özerkliğine de sahiptirler.

Sivil toplum, vatandaşlar ve temsilcileri arasındaki boşluğu doldurmak için önemli bir araçtır. Bireylerin kolektif çıkarlarını ifade etmeleri, belirli amaçlar için savunuculuk yapmaları ve hükümetleri/siyasal otoriteleri sorumlu tutmaları için platform görevi görürler. Sivil toplum genellikle demokrasinin bekçisi olarak hareket eder, hükümet eylemlerini izler ve savunuculuk ve kamu kampanyaları yoluyla politika kararlarını etkilemektedirler. Kamuoyunu harekete geçirme ve seçilmiş yetkililer üzerinde baskı oluşturma becerileri, onları demokratik yönetişimin şekillendirilmesinde hayati aktörler olarak konumlandırmaktadır. Sivil toplum, resmi siyasi süreç tarafından yeterince ele alınamayan çeşitli toplumsal çıkarları temsil ederek kamu politikasını etkilemede çeşitli misyonlar üstlenmektedir. Örneğin, çevre odaklı sivil toplum kuruluşları iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik politikaların savunulmasında görünürlükleri ve etkileri her zaman istenir ve de görülür (Smith, 2020: 75). Benzer şekilde, insan hakları ve sosyal adaleti savunan sivil toplum kuruluşları da politika tartışmalarında marjinalleştirilmiş seslerin duyulmasını sağlamak için çalışmaktadır. Lobcilik, kamu eğitimi kampanyaları ve dava açma yoluyla sivil toplum kuruluşları, siyaset kurumu tarafından ihmal edilebilecek konuları vurgulayarak politika sonuçlarını etkileyebildikleri sürece temsili demokrasiye katkılarını sürdürürler.

Ayrıca, sivil toplumun kamuoyunu şekillendirmedeki rolü seçim sonuçlarını ve seçilmiş yetkililerin davranışlarını dolaylı olarak etkileyebilir. Temsilciler kamuoyu duyarlılığının farkındadır ve siyasi desteği güvence altına almak için politika pozisyonlarını genellikle etkili sivil toplum kuruluşlarının öncelikleriyle uyumlu hale getirirler (Putnam, 2000: 330). Sivil toplum ve temsili demokrasi arasındaki bu simbiyotik ilişki, demokratik yönetişimin doğasında bulunan hesap verebilirlik mekanizmalarını güçlendirmektedir.

Temsilciler ve sivil toplum arasındaki etkileşim de çok yönlüdür. Bir yandan sivil toplum, temsilcilere karmaşık konularda bilgi ve uzmanlık sağlayarak politika kararlarının alınmasına yardımcı olur. Diğer yandan temsilciler, kamuoyunun görüşlerini ölçmek ve vatandaşların demokratik sürece katılımını teşvik etmek için sivil topluma güvenirlere (Warren, 2001: 211). Bu şekilde sivil toplum kuruluşları, seçmenler ile hükümet arasında aracı görevi görerek siyasi karar alma süreçlerinde farklı seslerin dikkate alınmasını sağlar. Ancak sivil toplum ve siyasi temsilciler arasındaki ilişki her zaman uyumlu değildir. Sivil toplum kuruluşları seçilmiş yetkililerin veya güçlü çıkar gruplarının çıkarlarıyla çatışan politikaları savunduklarında gerginlikler ortaya çıkabilir. Bu gibi durumlarda temsilciler, belirli sivil toplum kuruluşlarıyla ilişki kurmakta isteksiz davranabilir veya sivil toplum kuruluşlarının politika oluşturma süreçleri üzerindeki etkilerini sınırlandırabilir (Keane, 2009: 190). Bununla birlikte, sivil toplum ve temsili demokrasi arasındaki genel etkileşim demokratik yönetişimin temel bir bileşeni olmaya devam etmektedir.

Sivil toplum kuruluşları hem fırsatlar hem de kısıtlamalar sunan bir çerçeve içinde faaliyet göstermektedir. Başlıca fırsatlardan biri, resmi siyasi yapıların dışında örgütlenebilme ve değişim için savunuculuk yapabilme, seçim sürecinde yeterince temsil edilmeyen bireyler ve gruplar için seslerini duyurma kanalı sağlayabilme becerisidir. Örneğin, taban hareketleri toplumsal cinsiyet eşitliği ve ekonomik adalet gibi konularda kamuoyunu başarılı bir şekilde harekete geçirerek seçilmiş temsilcileri bu kaygıları ele almaya zorlamıştır (Tilly, 2004: 132-134). Ancak sivil toplum kuruluşları siyasi süreci etkileme çabalarında önemli kısıtlamalarla da karşılaşmaktadır. En önemli kısıtlardan biri, kaynakların farklı kuruluşlar arasında eşitsiz dağılımıdır. Daha varlıklı ve daha köklü sivil toplum kuruluşları genellikle siyasi elitlere ve medya platformlarına daha fazla erişebilirken, daha küçük ve daha az kaynağa sahip kuruluşlar seslerini duyurmakta zorlanabilmektedir (Skocpol, 2013: 106). Sivil toplumun demokrasiye katkı verebilmesi için belli bir özerkliğe sahip olması gerekir. Sivil toplumun devlet tarafından yaratılması durumunda ise tam tersi bir sonuç elde edilir ve diktatörlük ortaya çıkabilir. Nitekim İtalyan korporatif devlet tecrübesinin otoriter devleti beslediği ve Nazi Almanya'sında sivil toplumsal yapı ve sendikaların devleti destekleyici bir araç haline gelerek demokrasiye tehdit oluşturduğu bilinmektedir (Yılmaz, 2016: 393). Ayrıca özellikle otoriter veya yarı demokratik rejimlerde hükümetler, sivil toplumu kendi otoritelerine tehdit olarak görebilmektedir. Bundan dolayı temsili demokrasilerde sivil toplum alanı yasal ve bürokratik kısıtlamalara da maruz kalabilmektedir (Diamond, 1999).

Sivil toplum kuruluşlarının, siyasi partilerle ya da devlet kurumlarıyla aşırı yakın ilişkiler kurmaları, bağımsızlıklarını ve hükümet politikalarını eleştirme yetilerini zayıflatabilecek bir diğer önemli sınırlamadır (Sahoo, 2013: 21). Bu zorluklara rağmen sivil toplum, temsili demokrasilerde şeffaflık, hesap verebilirlik ve kapsayıcılığın teşvik edilmesinde temel bir etken olmaya devam etmektedir. Temsili demokrasi vatandaşların aktif katılımına dayanır ve sivil toplum bu katılım için önemli kanalları temsil eder. Sivil toplum kuruluşları farklı çıkarları savunarak, kamu politikalarını etkileyerek ve seçilmiş yetkilileri hesap verebilir kılarak demokratik süreci güçlendirir. Kaynak eşitsizlikleri ve potansiyel kooptasyon gibi karşılaşılan kısıtlamalara rağmen sivil toplum, demokratik yönetişimin kritik bir bileşeni olmaya devam etmektedir. Sivil toplum kuruluşları ve temsilciler arasındaki etkileşim, temsili demokrasinin duyarlı ve kapsayıcı kalmasını sağlamaktadır. Bu durum temsili demokrasilerde canlı bir sivil toplumun önemini ve gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

3. DOĞRUDAN DEMOKRASİ VE SİVİL TOPLUM

Doğrudan demokrasi modeli, Eski Yunan şehir devletlerine ve özellikle de Atina'daki yönetim anlayışına dayanmaktadır. M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllarda Atina'da hayata geçirilen doğrudan demokrasi modeli, halkın yönetime katılım gösterdiği tek saf ve ideal sistem olarak betimlenmektedir (Turan, 2014: 258). Vatandaşların karar alma süreçlerine aktif katılımıyla karakterize edilen doğrudan demokrasi, seçilmiş yetkililerin halk adına karar aldığı temsili demokrasiyle tezat oluşturmaktadır. Bu yönetim biçimi, sivil toplumun politikaların şekillendirilmesinde daha dinamik bir rol oynaması için fırsatlar sunarak demokratik katılımı potansiyel olarak derinleştirebilir. Sivil toplum kuruluşları, topluluk grupları ve gönüllü birlikleri kapsayan geniş bir terim olan sivil toplum, doğrudan demokrasi içinde kendine özgü bir alan bulur. Doğrudan demokrasi, vatandaşların aracı temsilciler olmaksızın politikaları ve yasaları etkileyip bunlara karar verdiği bir sistemdir. Doğrudan demokrasinin başlıca araçları inisiyatifler, referandumlar ve erken seçimlerdir. Örneğin; vatandaş inisiyatifinde, bireyler veya gruplar, daha sonra halk oylamasına tabi tutulacak yasa veya anayasa değişiklikleri önerebilirler. Bir diğer önemli araç olan referandumlar genellikle yasama organları tarafından kabul edilen yasaları onaylamak ya da reddetmek için kullanılır. Erken seçim ise seçmenlerin seçilmiş yetkilileri görev süreleri dolmadan görevden alınmalarına olanak sağlayan veya mevcut siyasal hükümetin güven tazelemesini sağlayan bir

demokrasi aracıdır. Bu mekanizmalar, seçim dönemlerinin ötesinde halkın katılımını sağlayarak vatandaşlara politika sonuçları üzerinde daha fazla kontrol imkânı verdiği için şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırır (Caramani, 2023).

Bununla birlikte, doğrudan demokrasi, kamuoyunun uzun vadeli düşüncelerden ziyade kısa vadeli duygular tarafından yönlendirilebileceği popülizm riski gibi zorluklarla karşılaşabilir. Kamuoyunun karmaşık politika konularıyla ilgilenme kapasitesi konusunda da endişeler vardır; bu nedenle sivil toplum kuruluşları bilinçli katılımı desteklemede öne çıkmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları, kolektif eylem için platformlar oluşturup, farkındalığı artırarak ve farklı seslerin duyulmasına öncülük ederek doğrudan demokrasinin güçlendirilmesinde etkin bir davranış sergileyebilir. Sivil toplum kuruluşları önemli politika konularında kamusal söylemi teşvik eder ve vatandaşları demokratik süreçlere katılmaları için harekete geçirir, böylece devlet ile vatandaşlar arasındaki boşluğu doldurur. Sivil toplum, doğrudan demokrasinin en önemli araçlarından olan vatandaş girişimlerini ve referandumları desteklemektir. Sivil toplum kuruluşları ve baskı grupları (informel), vatandaşların oylamasına sunulan belirli yasama konularının oy pusulasına yerleştirilmesi için genellikle kampanyalara öncülük eder. Bu girişimler çevre politikalarından insan hakları reformlarına kadar geniş bir yelpazede yer almaktadır. İsviçre ve ABD gibi ülkelerde sivil toplum grupları, hükümet politikalarına meydan okuyan veya doğrudan halkın iradesini yansıtan yeni yasalar getiren girişimlerin organize edilmesinde etkili olmuştur (Altman, 2011: 120). Dahası, sivil toplum kuruluşları genellikle karmaşık siyasi meseleleri basitleştirme konusunda aracı görevi görür ve seçmenlerin bilinçli kararlar vermeleri için gerekli bilgileri iletir. Sivil toplum kuruluşları, farkındalık yaratarak ve kamusal tartışmalar düzenleyerek vatandaşların oylarının potansiyel sonuçlarını anlamalarını kolaylaştırır ve böylece demokratik müzakerenin kalitesini artırır (Smith ve Tolbert, 2016: 32).

Sivil toplum, halkın katılımının formaliteden ibaret olmadığını ortaya koyması ve yönetişime anlamlı bir katkı sağlaması açısından oldukça önemlidir. Sivil toplum kuruluşları eğitim kampanyaları yürüterek, diyalogları kolaylaştırarak ve marjinal gruplar için platformlar sağlayarak demokratik süreçlerin derinleşmesine katkıda bulunur. Örneğin, referandumlar sırasında sivil toplum kuruluşları genellikle halk toplantıları düzenlerler, bilgilendirici ve tarafgir broşür dağıtır ve seçmenlerin söz konusu meseleler hakkında iyi bilgilendirilmesini sağlamak için savunuculuk kampanyaları yürütürler (Carothers ve Brechenmacher, 2018: 7). Ayrıca bu kuruluşlar, vatandaşları siyasi süreçlerde aktif rol almaya teşvik ederek sivil sorumluluk kültürünün gelişmesine yardımcı olur. Sivil toplumun katılımı, doğrudan demokrasi sürecinin daha kapsayıcı olmasını ve toplumun farklı çıkarlarını temsil etmesini sağlar ve demokratik süreçte şeffaflık ve hesap verebilirliği savunarak, varlıklı ve güçlü çıkar gruplarının etkisini kontrol ederler (Gamble, 2016: 60).

Sivil toplum ve doğrudan demokrasi arasındaki etkileşim karşılıklı olarak birbirini güçlendirir. Doğrudan demokrasi sivil topluma politikaları doğrudan etkileyecek araçlar sunarken, sivil toplum da bu araçların tam potansiyeliyle kullanılmasını mümkün kılar. Sivil toplum kuruluşları, vatandaşların (avam- aktif siyasette olmayan) endişelerini somut siyasi eylemlere dönüştürerek kamuoyu için bir kanal görevi görür. Birçok durumda sivil toplum kuruluşları, doğrudan demokratik süreçlerle onaylanan politikaların uygulanmasını izleyen demokrasi bekçisi (temsili demokrasi de olduğu gibi) olarak da hizmet verirler. Sivil toplum kuruluşları, hükümetleri sorumlu tutarak ve politikaların halkın iradesini yansıtmasını sağlayarak doğrudan demokrasinin bütünlüğünü korurlar. Ayrıca sivil toplum kuruluşları, azınlık haklarının korunmasını savunarak ve çoğunluğun tiranlığının demokratik değerlere zarar vermesini engelleyerek doğrudan demokrasiye zenginlik ve derinlik kazandırır (Saward, 2020).

J. J. Rousseau, eşitsizliğin bulunmadığı ve bir kent devleti büyüklüğünde olan toplumlarda

doğrudan demokrasinin uygulanmasının mümkün olabileceğini ileri sürmektedir. Ona göre vatandaşlar bir kamusal alanda bir araya gelecek ve siyasi konuları karara bağlayacaklardır. Oysa günümüzde doğrudan demokrasinin uygulanmasının mümkün olmadığı görüşü oldukça yaygındır. Bu görüş doğrudan demokrasinin zaman, maliyet ve etkinlik açısından dezavantajlı olmasından ileri gelmektedir. Ancak günümüzde doğrudan demokrasi, İsviçre'nin çeşitli kantonlarında uygulanmakta ve hatta giderek yerel düzeylerde çeşitli çağdaş ülkelerde yaygınlaşmaktadır. Doğrudan demokrasi adem-i merkeziyetçiliğin öne çıkmasıyla birlikte yerel düzeyde uygulanabilir olarak görülmektedir. Bu konuda Avrupa'da yurttaş girişimleri ve çeşitli kuruluşlar önemli çabalar ortaya koymaktadır. Doğrudan demokrasilerde halk karar alma sürecine katılarak yasaların uygulanmasını kabul ya da reddeder. Türkiye'de Köy Derneği'nin köyle ilgili kimi kararları köy halkının katılımıyla alması ve uygulaması bir doğrudan demokrasi uygulamasıdır (Çukurçayır, 2012: 140-141, 143). Ancak Türkiye'de köylerle ilgili yasal düzenlemelerin yapılmaması, köylerin yerel yönetim birimi olarak önemini kaybetmesi, Büyükşehir belediyelerinde köylerin mahalleye dönüştürülerek tüzel kişiliklerini yitirmesi, köy sayısının ve köy nüfusunun göçle beraber giderek azalması bu doğrudan demokrasi uygulamasını zayıflatmıştır.

Doğrudan demokrasi, vatandaşların politika kararlarını doğrudan etkileyebildiği bir sistem sunar ve sivil toplum bu demokratik modelin desteklenmesinde doğrudan yer alır. Sivil toplum kuruluşları, girişimler, referandumlar ve kamuoyu bilinçlendirme kampanyaları yoluyla vatandaşların bilgilendirilmesi, katılımı ve güçlendirilmesi ile doğrudan demokrasinin etkin bir şekilde işlemesine katkıda bulunur. Doğrudan demokrasi ve sivil toplum arasındaki ilişki temsili demokrasideki benzer şekilde simbiyotiktir ve her biri diğerinin güçlü yanlarını pekiştirir. Popülizm ve politik konuların karmaşıklığı gibi zorluklar mevcut olsa da sivil toplumun aktif katılımı bu zorlukların üstesinden gelinmesine yardımcı olarak doğrudan demokrasiyi daha uygulanabilir ve kapsayıcı bir yönetim modeli haline getirir.

4. KATILIMCI DEMOKRASİ VE SİVİL TOPLUM

Katılımcı demokrasi, vatandaşların kamu politikalarını ve kararlarını şekillendirmede daha aktif ve doğrudan bir role sahip olduğu yönetim biçimini temsil eder. Seçilmiş yetkililerin (hükümetler) çoğu kararı aldığı temsili demokrasinin aksine, katılımcı demokrasi vatandaşları karar alma süreçlerine daha anlamlı bir şekilde katılmaları için güçlendirir. Bu yaklaşım oy vermenin ötesine geçerek müzakere, kamu istişareleri ve sosyal aktivizm gibi faaliyetleri içerir. Katılımcı demokrasinin merkezinde, sivil toplum kuruluşları, baskı grupları ve sosyal hareketleri kapsayan sivil toplum kavramı yer alır. Başka bir ifade ile katılımcı demokrasi, vatandaşların hükümetin her kademesindeki karar alma süreçlerine doğrudan katılımını vurgular. Geleneksel temsili demokrasiler karar alma yetkisini seçilmiş yetkililere verirken, katılımcı demokrasi yönetime aktif katılımı teşvik ederek devlet ile halk arasındaki boşluğu doldurmaya çalışır. Pateman'a (2012: 15) göre katılımcı demokrasi, bireylerin politika sonuçlarını tartışmasına, müzakere etmesine ve etkilemesine olanak tanıyan kamusal müzakereyi de içererek oy verme eyleminin ötesine geçmektedir.

Katılımcı demokrasi uygulaması, katılımcı bütçeleme, halk meclisleri ve taban hareketleri gibi çeşitli biçimlerde görülebilir. Örneğin, vatandaşların belediye bütçesinin bir kısmının nasıl tahsis edileceğine karar verdiği katılımcı bütçeleme, Brezilya'nın Porto Alegre şehri gibi şehirlerde başarıyla uygulanmış ve o zamandan beri dünya çapında benzer girişimlere ilham kaynağı olmuştur (Wampler ve Avritzer, 2004). Özellikle son dönemlerde Türkiye'de yerel yönetimler düzeyinde katılımcı demokrasinin yaygınlaştığını ve bazı uygulamalarla hayata geçirildiğini görmek mümkündür. Örneğin, 2020 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan ve devam eden "Bütçem İstanbul" projesiyle katılımcı bütçe modeli hayata geçirilmiştir. Bu projeye halkın yerel ölçekte doğrudan bütçe

harcamalarına ve öncelikleri ile ilgili kararlara aktif katılım göstermesi sağlanmaya çalışılmaktadır (butcesenin.istanbul, 2025). Örneğin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan “Siz Karar Verin” projesi ile İstanbul’daki vatandaşların, şehrin bazı alanlarındaki kullanım planlaması hakkında görüşlerini belirterek karar alma sürecine katılmaları sağlanmıştır. Benzer biçimde Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından hayata geçirilen “Ankara Kentsel Çalıştay” ile kentin planlaması ve yönetimi konularında uzmanlar, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlar bir araya gelerek görüş belirtmiş ve yönetime katılım sağlamışlardır (Gülsever vd., 2023: 3871). Bu uygulamalar, katılımcı demokrasinin sivil katılımı nasıl teşvik ettiğini ve vatandaşlar ile hükümetleri arasındaki ilişkiyi nasıl güçlendirdiğini göstermektedir.

Sivil toplum, vatandaşlar ve devlet arasında bir arabulucu olarak hareket ederek katılımcı demokrasinin işleyişine katkıda bulunur. Sivil toplum kuruluşları ve toplumsal hareketler, toplumdaki farklı grupların seslerini temsil ederek, onların çıkarlarını ve endişelerini yansıtan politikaları savunurlar. Diamond’ın (1994: 9) açıkladığı gibi, sivil toplum, hükümetin resmi yapılarının dışında var olan örgütlü sosyal yaşam alanıdır, ancak demokratik yönetim için esastır. Sivil toplum, çeşitli mekanizmalar aracılığıyla vatandaşların demokratik sürece katılımını kolaylaştırır.

Toplumsal hareketler sivil toplumun ayrılmaz bir parçasıdır ve ortak hedefler etrafında kolektif eylemi organize ederek katılımcı demokraside kritik bir rol oynarlar. Diğer demokrasi türlerinde görüldüğü üzere katılımcı demokrasi bağlamında çevre ve insan hakları hareketleri gibi girişimler protestolar, savunuculuk ve kamu kampanyaları yoluyla politika değişikliklerini etkilemiştir. Toplumsal hareketler, marjinal grupların şikayetlerini dile getirmeleri ve devlet kurumlarından daha fazla hesap verebilirlik talep etmeleri için platformlar sunar. Tilly (2004: 136), toplumsal hareketlerin kamusal söylem için alanlar yaratmak ve karar alma süreçlerine daha geniş katılımı teşvik etmek için gerekli olduğunu öne sürmektedir. Katılımcı demokraside toplumsal hareketler genellikle diğer sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde çalışarak belirli konularda kamuoyu farkındalığını artırır, vatandaşları harekete geçirir ve hükümet yetkililerini sorumlu tutar. Sivil toplumun vatandaş katılımını teşvik etmedeki rolü, özellikle siyasi elitlerin genel nüfusun ihtiyaçlarına yanıt vermediği noktalarda büyük önem taşır. Toplumsal hareketler, kolektif eylemi örgütleyerek ve sivil katılımı teşvik ederek vatandaşları karar alma sürecinde aktif rol alma konusunda güçlendirir.

Katılımcı demokrasi, vatandaşların günlük yaşamlarını etkileyen konularda karar vericilerle doğrudan ilişki kurabildikleri yerel yönetim bağlamlarında gelişir. Yerel yönetimler genellikle kamu yönetimlerinin erişilebilir düzeyi en kolay olan birim olarak hizmet verir ve buralarda sivil toplum kuruluşları vatandaşlar ile yerel yönetimler arasındaki iletişimi kolaylaştıran kilit aktörlerdir. Fung ve Wright (2001: 12), yerel düzeydeki katılımcı mekanizmaların, toplulukların ivedi ihtiyaçlarını ele alan kamu politikalarını doğrudan etkilemelerini sağladığını vurgulamaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde belediye binası toplantıları ve topluluk forumları, vatandaşların yerel hükümet yetkilileriyle tartışmaya girebilecekleri alanlar sağlamaktadır. Birçok Avrupa ülkesinde sivil toplum kuruluşları bu toplantıların düzenlenmesinde ve vatandaşların seslerinin duyulmasının sağlanmasında aktif davranış sergilemektedirler. Ayrıca yerel yönetimler, mahalle konseyleri ve vatandaş danışma kurulları gibi katılımcı girişimleri hayata geçirmek için genellikle sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmaktadırlar. Bu iş birlikleri, toplumun ihtiyaçlarına yanıt veren kamu politikalarının şekillendirilmesinde yerel düzeyde katılımı pekiştirmektedir.

Katılımcı demokrasi, sivil toplum kuruluşlarının politika yapım süreçlerini etkilemeleri ve toplumsal değişimi teşvik etmeleri için çok sayıda fırsat sunmaktadır. Sivil toplumun genellikle istişareye dayalı bir rolle sınırlı kaldığı geleneksel yönetim biçimlerinin aksine, katılımcı demokrasi sivil toplum kuruluşlarını daha aktif duruma getirir ve pozisyonlarını güçlendirir. Bu değişim, ana akım

siyasi sistem içinde talepleri yeterince karşılanmayan dezavantajlı gruplar için özellikle faydalıdır. Sivil toplum kuruluşları, vatandaşları kamusal müzakerelere ve politika savunuculuğuna dahil etmek için katılım mekanizmalarını kullanabilir. Bu kapsamda katılımcı demokrasinin önemli uygulamalarından olan katılımcı bütçeleme, sivil toplum kuruluşlarının kamu kaynaklarının tahsisinin belirlenmesinde yerel yönetimlerle iş birliği yapmasına imkân tanır. Bu süreç sadece şeffaflığı artırmakla kalmaz, aynı zamanda kamu kaynaklarının toplumun önceliklerini karşılayacak şekilde dağıtılmasına da yardımcı olur (Wampler, 2007). Ayrıca, katılımcı demokrasi sivil toplum kuruluşlarına yurttaşlık eğitimini ve kamu bilincini geliştirme fırsatı sunar. Atölye çalışmaları, eğitimler ve kamu kampanyaları yoluyla sivil toplum kuruluşları vatandaşları katılımcı süreçlere eklemlenmek için gerekli olan her türlü bilgi ve beceriyle donatabilir. Gaventa'nın (2006: 31) da belirttiği gibi katılımcı demokrasi, demokratik yönetişimin sürdürülebilirliği için elzem olan daha bilgili ve aktif bir vatandaş kitlesini teşvik eder.

Katılımcı demokrasi, daha kapsayıcı ve katılımcı yönetim biçimlerine doğru bir geçişi temsil etmektedir. Katılımcı demokrasinin temelinde, vatandaşların kamu politikalarını şekillendirmede ve hükümet yetkililerini sorumlu tutmada aktif bir rol oynaması gerektiği inancı yatmaktadır. Sivil toplum, çeşitli örgütleri ve toplumsal hareketleri aracılığıyla katılımcı demokrasinin başarısı için esastır. Sivil toplum, vatandaşların katılımını kolaylaştırarak, yurttaşlık eğitimini teşvik ederek ve dezavantajlı grupların savunuculuğunu yaparak katılımcı demokrasinin canlı ve etkili bir yönetim biçimi olarak kalmasını sağlar. Katılımcı demokrasi gelişmeye devam ettikçe, sivil toplumun rolü daha kapsayıcı ve duyarlı bir siyasi sistemin geliştirilmesinde önemini koruyacaktır. Katılımcı demokrasi, vatandaşları siyasal süreçleri kenardan izleyen seyirciler olmaktan çıkartmakta ve aktif birer aktör olarak onları oyuna dahil etmektedir. Bu da güçlü bir sivil toplumla daha kolay ve etkili şekilde gerçekleşebilir.

5. LİBERAL DEMOKRASİ VE SİVİL TOPLUM

Liberal demokrasi, bireysel hakların korunması ve özgürlüklerin teşvik edilmesine dayanan bir siyasi sistemdir. Bu ilkeler demokratik yönetimle birleşerek vatandaşları iktidarın kötüye kullanımından korurken onların yönetime katılımlarını da sağlayan bir çerçeve oluşturur. Sivil toplum, bireyler ve devlet arasında arabuluculuk yapar, bireysel hakların korunmasını destekler ve hesap verebilirliği daha fazla teşvik ederek bu sürece katkıda bulunur.

Liberal demokrasi iki temel unsura dayanır: bireysel özgürlüklerin korunması ve vatandaşların yönetime katılımı. Bu demokrasi türü bireylerin ifade, inanç ve toplanma özgürlüğü gibi hem devlet müdahalesinden hem de toplumsal baskılardan korunması gereken doğal haklara sahip olduğu inancına dayanır. Otoriter sistemlerin aksine liberal demokrasiler, farklı siyasi görüşlerin ve örgütlenmelerin gelişmesine olanak tanıyan siyasi çoğulculuğu benimser (Dahl, 2006: 24-26). Bu demokrasiler özgür ve adil seçimler, hukukun üstünlüğü ve kuvvetler ayrılığı ile karakterize edilir; bunların hepsi hükümetin hiçbir kolunun kontrolsüz yetki kullanmamasını sağlayan mekanizmalardır (Held, 2006: 7). Liberal demokrasinin ayırt edici özelliklerinden biri de hukukun üstünlüğüne ve anayasacılığa yaptığı vurgudur. Hükümetler, vatandaşların haklarını devletin aşırılığından korumak için tasarlanmış yasalarla bağlıdır (Rawls, 2005: 122). Ayrıca bu siyasi sistem, karşıt görüşlere sahip olsalar dahi tüm bireylerin haklarına saygı gösterilmesini sağlayan güvenceler tesis ederek azınlıkların “çoğunluğun tiranlığından” korunmasına öncelik verir (Kymlicka, 2002: 97). Liberal demokrasi böylece çoğunluğun istekleri ile bireysel özgürlüklerin korunması arasında bir denge kurmaya çalışır. Öte yandan sivil toplum, devletten bağımsız olarak faaliyet gösteren çok çeşitli sivil toplum kuruluşlarını, baskı gruplarını ve toplum örgütlerini kapsadığı daha önce belirtilmişti. Bu kuruluşlar, insan haklarının korunmasını savunarak ve bireylerin endişelerini ifade edebilecekleri alanlar yaratarak devlet gücü üzerinde bir kontrol işlevi görür. Sivil toplum liberal demokrasilerde ikili bir rol oynar: bir yandan bireysel hakların savunucusu diğer yandan demokratik katılımın kolaylaştırıcısı olarak işlev görür (Keane, 1998: 117).

Sivil toplumun, özellikle de insan hakları örgütlerinin temel işlevlerinden biri sivil özgürlüklerin desteklenmesi ve savunulmasıdır. Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi kuruluşlar insan hakları ihlallerini araştırır ve raporlar, kamuoyunun ve uluslararası kamuoyunun dikkatini adaletsizliklere çeker. Politika reformlarını, yasal hesap verebilirliği ve uluslararası insan hakları normlarının oluşturulmasını savunurlar. Liberal demokrasilerde insan hakları örgütleri, hükümetlerin bireyleri ayrımcılık, şiddet ve haksız muameleden koruyan hem ulusal yasalara hem de uluslararası anlaşmalara uymalarını sağlamak için çalışır (Cohen ve Arato, 1992: 257). Bu kuruluşlar, devletin faaliyetlerini izleyerek ve farkındalık yaratarak, iktidarın kötüye kullanılmasını önlemeye yardımcı olur ve güçsüz bireylerin seslerini duyurabilmesine aracılık eder.

Liberal demokrasilerde sivil toplum, bireysel hakları korumak için genellikle yargı ve medya gibi diğer kilit kurumlarla birlikte çalışır. Yargı, yargısal denetim ve anayasal yorumlama yoluyla hukukun üstünlüğünün korunmasını sağlar. Bu demokrasi türünde sivil toplum kuruluşlarının, hükümetin hukuka aykırı eylemlerine veya bireysel hakları ihlal eden politikalarına karşı dava açmak için yasal kurumlarla iş birliği yapması beklenir (Dworkin, 1978: 271). Örneğin, kuruluşlar sivil özgürlüklerle ilgili davalarda bilirkişi heyetleri olarak brifingler verebilir (*Amicus curiae*), hak korumalarını netleştirmeyi veya genişletmeyi amaçlayan stratejik davaları takip edebilirler. Bunun yanında sivil toplum bilgi yaymak, kamuoyunu harekete geçirmek ve hükümete düzeltici adımlar atmaları için baskı yapmak için genellikle medyaya güvenirlir. Sivil toplum ve medya arasındaki ilişki karşılıklı olarak birbirini güçlendirir: sivil toplum medyaya güvenilir bilgi sağlarken, medya da sivil toplumun savunuculuk çabalarını güçlendirir (Habermas, 1989: 289). Bu iş birliği, her iki kurumun da sivil toplum kuruluşlarının hükümetlerin hesap verebilirliğini sağlama ve demokratik normları koruma konusundaki temel rollerini ön plana çıkardığını vurgulamaktadır.

Temel rolüne rağmen liberal demokrasilerde sivil toplum, büyük zorluklarla karşı karşıyadır. En önemli sorunlardan biri sivil toplum kuruluşlarının giderek siyasallaşmasıdır. Kutuplaşmış siyasi iklimlerde sivil toplum kuruluşları ve baskı grupları sıklıkla partizanlıkla suçlanmakta, bu da güvenilirliklerini ve etkinliklerini zedeleyebilmektedir. Hükümetler ayrıca sivil toplum kuruluşlarının faaliyet gösterme özgürlüğünü kısıtlayan, örneğin yabancı fonlara sınırlama getiren veya yaptırım gerektiren kısıtlayıcı yasalar da uygulayabilir (Diamond, 1999). Bu zorluklar sivil toplumun bireysel hakları savunma ve hükümetleri sorumlu tutma kapasitesini zayıflatabilir. Bunlarla birlikte yanlış bilgilendirme ve dezenformasyon kampanyalarının yükselişi sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını zorlaştırmaktadır; artık sadece devlet baskısıyla değil, aynı zamanda yanlış anlatılar yoluyla etkinliklerini gayri meşrulaştırma çabalarıyla da mücadele etmek zorundadırlar (Howard ve Hussain, 2013: 49). İfade özgürlüğünün korunduğu liberal demokrasilerde, yanlış ya da yanıltıcı bilgi (*disinformation*) içeriğinin yaygınlaşması, sivil toplumun diyalogu teşvik etme ve uzlaşma sağlama kapasitesini zayıflatan güvensizlik ortamları yaratabilir. Nihayetinde, liberal demokrasilerde sivil toplum, bağımsızlık ihtiyacı ve devletle iş birliği talebi arasındaki gerilimi yönetmek zorundadır. İş birliği politika kazanımlarına yol açabilirken, aynı zamanda devlet ve sivil toplum kuruluşları arasındaki çizgileri bulanıklaştırarak sivil toplum kuruluşlarının özerkliklerini korumalarını zorlaştırabilir (Salamon, 1994: 112). Bu rekabet halindeki baskıları dengelemek, liberal demokrasilerde bireysel hakları korumaya çalışan sivil toplum kuruluşları için önemli bir zorluk olmaya devam etmektedir.

Sivil toplum kuruluşları, liberal demokrasinin mozaiklerinden biri olup, bireysel hakların korunması ve demokratik katılımın teşvik edilmesinde ihtiyaç duyulan önemli bir aktördür. İnsan hakları örgütleri, yargı ve medya ile birlikte hükümetlerin hesap verebilir olmasını ve hukukun üstünlüğünün korunmasını sağlamak için iş birliği içinde çalışır. Ancak liberal demokrasilerde sivil toplum kuruluşları, siyasallaşma, kısıtlayıcı yasal çerçeveler ve dijital çağda faaliyet göstermenin karmaşıklığı

gibi önemli zorluklarla karşı karşıyadır. Bu engellere rağmen sivil toplum kuruluşları, liberal demokrasinin değerlerini savunmada ve bireysel hakların korunmasını sağlamada önemli bir güç olmaya devam etmektedir.

6. OTORİTER DEMOKRASİLERDE SİVİL TOPLUM

Otoriter demokrasiler, seçimler gibi demokratik uygulamalar sergileyen ancak sınırlı siyasi özgürlükler, kısıtlı sivil özgürlükler ve yönetici bir elit tarafından güçlü kontrol ile karakterize edilen siyasi sistemlerdir. Bu rejimlerin paradoksu melez yapılarında yatmaktadır: Seçimler yapılsa da tüm vatandaşların özgür ve adil katılımı garanti altına alınmaz veya anlamlı bir siyasal rekabete izin verilmez. Devlettten bağımsız olarak işleyen örgütlü sosyal yaşam alanı olan sivil toplum, bu tür bağlamlarda genellikle bastırılır ve siyasi hesap verebilirliği teşvik etme ve demokratik reformları savunma rolü büyük ölçüde kısıtlanır. Seçimli otoriter rejimler veya rekabetçi otoriter rejimler olarak da bilinen otoriter demokrasiler, otoriter yönetimin başta seçimler olmak üzere demokratik kurumlarla bir arada var olduğu siyasi sistemlerdir. Ancak bu rejimlerdeki seçimler genellikle medya kontrolü, iktidarı destekleyen yasal çerçeveler ve siyasi muhalefetin bastırılması gibi çeşitli mekanizmalar aracılığıyla manipüle edilir (Levitsky ve Way, 2010). Bu tür rejimler seçimleri düzenleyerek meşruiyet görüntüsünü korurlar ancak anlamlı demokratik katılımı sınırlarlar. Kısacası otoriter demokraside otoriterlik asıl, demokratiklik istisnadır. Bu sistemde seçimler tam anlamıyla amacına ve usulüne uygun şekilde yapılmaz ve demokrasi seçimlere indirgenir. Oysa demokrasi, birtakım demokratik değerlerle birlikte varlığını sürdürür.

Bu çerçevede otoriter demokrasilerin temel özellikleri şunlardır (Schedler, 2006: 17-19):

-Sınırlı Siyasi Özgürlükler: Bir tür siyasi çoğulculuk mevcut olsa da siyasi özgürlükler kısıtlıdır. Muhalefet partileri taciz, yasal engeller veya medya sansürü ile karşılaşabilirler.

-Kontrollü Seçimler: Seçimler yapılır ancak genellikle ne özgür ne de adildir. İktidar sahipleri iktidarlarını korumak için devlet kaynaklarını kullanır ve seçim kurallarını manipüle eder.

-Sivil Özgürlüklerin Bastırılması: İfade, toplanma ve basın özgürlüğü gibi temel sivil özgürlükler sıklıkla kısıtlanır. Medya genellikle devlet kontrolündedir veya ağır bir şekilde düzenlenerek kamusal söylem sınırlandırılır.

-Hukukun Zayıf Üstünlüğü: Otoriter demokrasilerdeki yasal çerçeveler genellikle muhalefeti bastırmak için kullanılır. Mahkemeler iktidardaki rejimin güdümünde olabilir ve statükoya meydan okuyanlara çok az koruma sağlarlar.

-Otoriter demokrasilerde sivil toplum hem açık baskıdan hem de daha esnek kısıtlama biçimlerinden kaynaklanan çok sayıda zorlukla karşı karşıyadır. Bu zorluklar sadece sivil toplumun işleyiş kapasitesini sınırlamakla kalmaz, aynı zamanda bağımsız toplumsal örgütlerin varlığının tehdit altında olduğu bir ortam yaratır. Bu duruma bağlı olarak otoriter rejimler otoriter demokrasi adı altında sivil toplumu bastırmak için aşağıdakiler de dahil olmak üzere çok çeşitli taktikler kullanırlar:

-Yasal Kısıtlamalar: Hükümetler genellikle sivil toplum kuruluşlarının özgürce faaliyet göstermelerini kısıtlayan yasalar çıkarır. Bunlar arasında kayıt için hükümet onayı gerekliliği, yabancı fonlara getirilen kısıtlamalar veya aktivist grupları hedef alan geniş terörle mücadele yasaları sayılabilir (Carothers ve Brechenmacher, 2014: 61).

-Gözetim ve Gözdağı: Sivil toplum aktörleri, özellikle insan hakları veya siyasi savunuculuk alanında faaliyet gösterenler, sık sık gözetim, taciz ve baskıya tabi tutulmaktadır. Birçok vakada bireyler uydurma suçlamalarla tutuklanmakta veya fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Bu durum sıklıkla

karşılaşılan bir otoriter demokrasi uygulaması olmasa da otoriter rejim eğilimleri göz önünde bulundurulduğunda sivil toplum kuruluşlarının buna maruz kalma olasılıkları yüksektir.

-Medya Kontrolü: Otoriter demokrasilerde hem geleneksel hem de dijital medya sıkı bir şekilde kontrol edilir. Bağımsız medya kuruluşları kapatılabilir veya hükümet müttefikleri tarafından ele geçirilebilir. Devlet genellikle bilgiyi tekeline alır ve sivil toplumun halkla iletişim kurması için çok az alan bırakır (Howard ve Hussain, 2013: 19).

-Kooptasyon: Bazı durumlarda otoriter rejimler, devlet çıkarlarıyla uyumlu sivil toplum kuruluşlarını destekleyerek onları denetim altına alır veya etki alanına dâhil eder. Bu durum, hükümet tarafından organize edilen sivil toplum kuruluşları (government-organized non-governmental organizations / GONGO) şeklinde ortaya çıkan yapıların, sivil toplum kuruluşlarının türünden çok, hangi koşullarda ortaya çıkıp varlıklarını sürdürebileceklerini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Otoriter demokratik mekanizmaların işleyiş kültürüne bağlı olarak ve de kooptasyon sonucu olarak Gongo'lar sivil alanlar üzerindeki otoritenin/ hükümetin kontrolünü sürdürürken (He ve Warren, 2011: 212) kamuoyunda da otorite yanlısı çoğulcu sivil toplum kuruluşu yanlısıma sağlar ve nicel sivil toplum kuruluşlarının sistemde demokrasi serabı yaşanmasına neden olur.

Otoriter demokrasilerdeki sivil toplum kuruluşları, karşılaştıkları zorluklara rağmen, hayatta kalmak ve faaliyetlerini sürdürmek için genellikle yenilikçi stratejiler kullanmaktadırlar. Bu stratejiler şunları içerir:

-Yasal ve Siyasi Kısıtlamalara Uyum Sağlamak: Birçok sivil toplum kuruluşu, baskıdan kaçınmak için yarı yasal veya gayri resmi bir şekilde faaliyet göstermektedir. Bu, faaliyetlerini açık siyasi savunuculuktan sosyal hizmetler veya kültürel tanıtım gibi daha az çatışmacı alanlara kaydırmayı içerebilir (Dupuy, Ron ve Prakash, 2015: 423).

-Koalisyonlar Kurmak: Sivil toplum kuruluşları genellikle uluslararası kuruluşlar ve medya kuruluşları da dahil olmak üzere diğer devlet dışı aktörlerle ittifaklar kurar. Bu koalisyonlar, koruma sağlayabilir ve uluslararası sahnede seslerini duyurabilme imkânı sunabilir (Carothers ve Brechenmacher, 2014: 62).

-Dijital Aktivizm: Medya sansürü ve kısıtlı kamusal alanlara tepki olarak sivil toplum aktörleri örgütlenmek, bilgi paylaşmak ve destek toplamak için giderek daha fazla dijital platformlara yönelmektedir. Ancak bu platformlar bile çoğu zaman devletin izleme ve kontrolüne tabidir (Howard ve Hussain, 2013: 97).

-Esneklik Yoluyla Dayanıklılık: Sivil toplum grupları zaman içinde odak noktalarını değiştirebilir, yüksek düzeyde siyasallaşmış faaliyetlerden eğitim veya sağlık gibi hükümetin misillemesine yol açma olasılığı daha düşük olan daha tarafsız konulara kayabilirler. Bu esneklik, kısıtlı ortamlarda aktif kalmalarını sağlar.

Otoriter demokrasilerde sivil toplum, önemli kısıtlamalar altında faaliyet gösterse de bir değişim aktörü olarak hali hazırda kritik bir rol oynayabilir. Sivil toplumun demokratikleşmeye katkıda bulunma potansiyeli, devlet iktidarına meydan okuma, vatandaşları harekete geçirme ve alternatif siyasi anlatılar inşa etme becerisine bağlıdır. Bu duruma bağlı olarak otoriter demokrasilerde sivil toplum kuruluşlarına yönelik eylemsellik şu şekilde tasniflenebilir:

-Farkındalık Yaratma ve Savunuculuk: Baskıcı koşullar altında bile sivil toplum insan hakları ihlalleri, yolsuzluk ve yönetim sorunları hakkında farkındalık yaratabilir. Bu sorunlara dikkat çekerek, sivil toplum aşığıdan reform talebini teşvik edebilir (Howard ve Hussain, 2013: 104).

-Protesto Hareketlerini Harekete Geçirmek: Sivil toplum, tarihsel olarak otoriter rejimlerdeki halk protesto hareketlerinin harekete geçirilmesinde kilit bir rol oynamıştır. “Arap Baharı” ayaklanmaları gibi örnekler, genellikle gençlerin ve insan hakları gruplarının başını çektiği sivil toplum kuruluşlarının siyasi değişim için yaygın çağruları nasıl ateşleyebileceğini göstermektedir (Howard ve Hussain, 2013: 51).

-Demokratik Kurumların İnşası: Otoriter rejimler sonrası geçiş dönemlerinde sivil toplum genellikle demokratik kurum ve normların geliştirilmesinde önemli bir rol oynar. Sivil toplum, sivil katılımın oluşturulmasına, siyasi katılımın teşvik edilmesine ve hesap verebilirlik kültürünün geliştirilmesine yardımcı olabilir (Levitsky ve Way, 2010).

-Uzun Vadeli Aksiyon: Anında siyasi değişimin mümkün olmadığı durumlarda bile sivil toplum otoriterliğe karşı uzun vadeli bir aksiyon kaynağı olarak hizmet eder. Sivil toplum alternatif sesleri, değerleri ve örgütlenme kabiliyetlerini sürdürerek demokratik reform umudunu canlı tutar (He & Warren, 2011).

Yukarıda yapılan çerçevelendirme ve tasniflendirmelere göre diyebiliriz ki; otoriter demokrasilerde sivil toplum yasal kısıtlamalar, baskı ve sansür gibi muazzam zorluklarla karşı karşıyadır. Ancak esneklik, uyum sağlama ve stratejik ittifakların bir araya gelmesiyle sivil toplum ayakta kalabilir ve hatta bazı durumlarda demokratik değişim için bir katalizör görevi görebilir. Bu rejimlerde demokratikleşmeye giden yol zorluklarla dolu olsa da, sivil toplumun reform için bastırma, farkındalığı artırma ve yeni demokratik kurumlar inşa etmedeki rolü gelecekteki ilerleme için çok önemlidir.

SONUÇ

Demokrasi türleri ile sivil toplumun gelişimi arasındaki ilişki, mevcut siyasi yapıya bağlı olarak değişen hem fırsatları hem de zorlukları ortaya koymaktadır. Liberal demokrasilerde sivil toplum, katılımıcılığı, çoğulculuğu ve ifade özgürlüğünü teşvik eden bir ortam sayesinde gelişir. Bu tür demokrasiler, sivil toplum kuruluşlarının, savunuculuk gruplarının ve taban hareketlerinin gelişmesini teşvik eden gerekli yasal ve kurumsal çerçeveleri sağlar. Öte yandan, liberal olmayan ya da melez demokrasilerde sivil toplum daha fazla kısıtlamayla karşı karşıya kalmakta, hükümetler siyasi otoriteyi tehdit ettiği düşünülen sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini sıklıkla engellemektedir. Bu sınırlamalar sivil toplumun rolünü azaltmakta, sivil toplum genellikle siyaset dışı faaliyetlere indirgenmekte ya da devlet çıkarları tarafından koopte edilmektedir (Levitsky ve Way, 2010; Diamond, 2015).

Demokrasi, tarihsel kökleri derin olmakla birlikte, günümüzde sadece bir yönetim biçimi değil; sivil toplumun varlığı, etkinliği ve özerkliği ile şekillenen dinamik bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada da ortaya konulduğu üzere, demokrasi ile sivil toplum arasındaki ilişki, yalnızca teorik düzeyde değil, pratikte de birbirini dönüştüren ve sınırlandıran yönleriyle incelenmeye değerdir. Genellikle demokrasi, uygulamada temsili demokrasi modeli şeklinde hayata geçirilmiştir. Bu durum demokratik yönetimin pratiğe geçirilmesini kolaylaştırmakla birlikte, artan ve çeşitlenen toplumsal talepleri tam anlamıyla karşılayamamıştır. Zamanla demokratik beklentiler büyümüş, halkın yönetime katılım isteği güçlenmiştir. Temsili demokrasinin toplumsal taleplere yeterince cevap verememesi sonucunda süreç içinde farklı demokrasi türleri (doğrudan, katılımcı, liberal vb.) gelişim göstermiştir. Demokrasinin gelişimi ile sivil toplumun ilerlemesi de büyük ölçüde birbirini desteklemiştir; sivil toplum, demokrasinin gelişmesine ve derinlik kazanmasına belirgin olumlu etkilerde bulunmuştur. Nitekim doğrudan demokrasi, katılımcı demokrasi ve liberal demokrasi sivil topluma daha geniş bir etki ve faaliyet alanı tanırken, otoriter demokrasi ve hatta geleneksel temsili demokrasi, sivil topluma nispeten daha dar bir alan bırakmaktadır.

Bu farklılıkların ötesinde, sivil toplumun demokrasideki vazgeçilmez rolü, hesap verebilirliği artırma, dezavantajlı ve marjinal grupların temsilini sağlama ve genel olarak vatandaşların siyasi sürece katılımını teşvik etme becerisine dayanmaktadır. Sivil toplum, devlet ile vatandaşlar arasında bir arabulucu görevi görerek demokratik süreçlerin sadece siyasi elitlerin tekelinde kalmasını önler. Ayrıca sivil toplum, yönetişimde şeffaflığı koruyan denge ve denetleme mekanizmalarının işlerliğine katkı sunar (Putnam, 1993; Edwards, 2014). Özellikle katılımcı demokrasi uygulamalarında sivil toplumun süreçlere dahil olması daha da kritiktir; zira bu yolla sivil toplum politika yapımını doğrudan etkileyebilmekte ve vatandaşları yönetişimde aktif rol almaya teşvik edecek şekilde güçlendirmektedir.

Tablo 1. Demokrasi Türleri ve Sivil Toplum İlişkisi

Demokrasi Türü	Sivil Toplumun Rolü	Sivil Topluma Bakış Açısı	Başlıca Zorluklar
1. Güçlü Etkileşim			
Katılımcı Demokrasi	Yerel yönetimlerde aktif, toplumsal hareketleri yönlendirir.	Karar alma süreçlerinde etkin bir aktör.	Temsiliyet sorunları, karar alma süreçlerinin yavaşlığı.
Liberal Demokrasi	Bireysel hak ve özgürlükleri korur, hukukun üstünlüğünü savunur.	Çoğulculuğu destekleyen, temel demokratik yapı taşı.	Aşırı siyasallaşma, hükümet baskısı, dezenformasyon.
2. Orta Düzey Etkileşim			
Temsili Demokrasi	Halk ile devlet arasında köprü, kamu politikalarını etkiler.	Devletle iş birliği içinde, dolaylı etki mekanizması.	Bürokratik sınırlamalar, etkili temsil eksikliği.
Doğrudan Demokrasi	Referandum ve halk inisiyatifleri ile katılımı destekler.	Karar alma süreçlerine doğrudan katılan bir aktör.	Popülizm riski, aktif katılım zorlukları, işlem maliyetleri.
3. Zayıf Etkileşim			
Otoriter Demokrasi	Baskı altında, devletin sınırladığı bir yapıdır.	Tehdit olarak görülür, sıkı denetime tabidir.	Hukuki kısıtlamalar, medya sansürü, bağımsız hareket alanının daraltılması.

Kaynak: Tablo yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 1’de görüldüğü üzere, demokrasi türleri ile sivil toplum ilişkisini etkileşim düzeylerine göre kategorize etmek, farklı yönetim modellerinde sivil toplum kuruluşlarının üstlendiği roller ve karşılaştığı zorluklar hakkında bütüncül bir perspektif sunmaktadır. Ancak bu çerçevede yalnızca devletin sivil topluma yaklaşımını değil, aynı zamanda sivil toplumun rejimi dönüştürme kapasitesini de hesaba katmak gerekmektedir. Nitekim liberal ve katılımcı demokrasilerde sivil toplumun güçlü bir aktör olduğu vurgulanmakla birlikte, neoliberal politikaların sivil toplumu piyasa dinamiklerine entegre ederek bağımsızlığını zayıflatabileceği göz ardı edilmemelidir. Benzer şekilde, otoriter demokrasilerde sivil toplum büyük ölçüde baskı altında görünse de devlet destekli sivil toplum kuruluşları (GONGO) aracılığıyla meşruiyet sağlama stratejisi önemli bir istisna teşkil etmektedir. Bu bağlamda demokrasi ile sivil toplum arasındaki ilişki, tek yönlü statik bir yapı olarak değil, karşılıklı etkileşim içinde sürekli dönüşen bir süreç olarak ele alınmalıdır.

Tüm bulgular bir arada değerlendirildiğinde, demokrasinin türü ne olursa olsun sivil toplumun demokratik esneklik ve kapsayıcılığın geliştirilmesinde vazgeçilmez bir unsur olduğu görülmektedir. Demokrasi kavramının özü genellikle “halkın yönetimi” şeklinde tanımlanır; bu da demokrasiyi doğrudan halka, dolayısıyla vatandaşlara ve daha geniş anlamda sivil topluma dayandırmaktadır. Sivil toplum, devlet ile vatandaşlar arasında bir köprü işlevi görerek yönetime ilişkin süreçlerin şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı olmasını temin eder. Ayrıca sivil toplum kuruluşları, kamusal söylemde çok çeşitli

toplumsal taleplerin duyulmasını sağlayarak politika oluşturma süreçlerine ve toplumsal refaha katkıda bulunma işlevini yerine getirir. Böylelikle sivil toplumun varlığı ve etkinliği demokratik ilkelerin pekişmesine hizmet etmektedir.

Mevcut eğilimler ışığında, farklı demokrasi modellerinde sivil toplumun geleceğinin süregelen küresel siyasi dinamikler tarafından şekillendirileceği öngörülmektedir. Özellikle liberal demokrasilerde, bununla birlikte katılımcı ve temsili demokrasilerde de sivil toplumun iklim değişikliği, sosyal eşitsizlik ve dijital yönetim gibi yeni ortaya çıkan küresel sorunların çözümünde kilit rol oynamaya devam edeceği öngörülmektedir. Öte yandan doğrudan demokrasinin gereklerinin mevcut demografik yapıya tam uyum sağlayamaması nedeniyle, bu modelin geleneksel yönetim yöntemleriyle geniş ölçekte uygulanmasının günümüzde ve gelecekte mümkün olmayacağı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, otoriter eğilimli rejimlerde sivil toplumun özerkliğini güvence altına alacak hukuki, kurumsal ve yönetsimsel reformların (örneğin hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi, siyasi katılımın artırılması, sivil toplumun finansal ve yasal özerkliğinin güçlendirilmesi ve demokratik denetim mekanizmalarının geliştirilmesi gibi) ulusal ve uluslararası aktörler tarafından desteklenmediği süreç, bu özerkliğin daha da zayıflayacağı öngörülmektedir (Carothers ve Barndt, 1999). Dolayısıyla sivil toplumun gelişim düzeyi, demokrasinin işleyişine dair en önemli göstergelerden biri olmaya devam etmektedir. Sonuç olarak, bu çalışma, farklı demokrasi türleri bağlamında sivil toplumun rolüne ilişkin kavramsal ve karşılaştırmalı bir çerçeve sunarak demokrasi-sivil toplum etkileşimini bütüncül bir bakışla değerlendirmektedir.

Etik Beyan

“Demokrasi ve Sivil Toplum İlişkisinin Demokrasi Türleri Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın yazılması ve yayınlanması süreçlerinde Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına riayet edilmiştir. Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmadaki yazarların tümü çalışmanın yazılmasından taslağın oluşturulmasına kadar tüm süreçlere katkı yapmış ve nihai halini okuyarak onaylamıştır.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.

KAYNAKÇA

- Altman, D. (2011). *Direct Democracy Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bütçe Senin İstanbul (2025). <https://butcesenin.istanbul/>
- Caramani, D. (2023). *Comparative Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Carothers, T., ve Barndt, W. (1999). Civil Society. *Foreign Policy*, 117, 18-29.
- Carothers, T., ve Brechenmacher, S. (2014). *Closing Space: Democracy and Human Rights Support Under Fire*. Carnegie Endowment for International Peace.
- Carothers, T., ve Brechenmacher, S. (2018). *Civil Society Under Assault: Repression and Responses*. Carnegie Endowment for International Peace.
- Cohen, J. L., ve Arato, A. (1992). *Civil Society and Political Theory*. Cambridge: MIT Press.

- Akay, H. (2026). Demokrasi ve Sivil Toplum İlişkisinin Demokrasi Türleri Açısından Değerlendirilmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 28(51), 417-434.
- Çaha, Ö. (2012). Demokrasi. H. Çetin (Ed.). *Siyaset Bilimi içinde* (s. 223-268), Ankara: Orion Yayınları.
- Çukurçayır, M. A. (2012). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Dahl, R. A. (1991). *Democracy and Its Critics*. London: Yale University Press.
- Dahl, R. A. (2006). *On Democracy*. London: Yale University Press.
- Diamond, L. (1994). Rethinking Civil Society: Toward Democratic Consolidation. *Journal of Democracy*, 5(3), 4–17. <https://doi.org/10.1353/jod.1994.0041>
- Diamond, L. (1999). *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Diamond, L. (2015). Facing up to The Democratic Recession. *Journal of Democracy*, 26(1), 141-155. <https://doi.org/10.1353/jod.2015.0010>
- Dupuy, K., Ron, J., ve Prakash, A. (2015). Who Survived? Ethiopia's Regulatory Crackdown on Foreign-funded NGOs. *Review of International Political Economy*, 22(2), 419-456.
- Dworkin, R. (1978). *Taking Rights Seriously*. Cambridge: Harvard University Press.
- Edwards, M. (2014). *Civil Society*. Cambridge: Polity Press.
- Fung, A., ve Wright, E. O. (2001). Deepening Democracy: Innovations in Empowered Participatory Governance. *Politics & Society*, 29(1), 5-41.
- Gamble, A. (2016). *Can the Welfare State Survive?* Cambridge: Polity Press.
- Gaventa, J., (2006), *Triumph, Deficit or Contestation: Deepening the 'Deepening Democracy' Debate*. Working Paper 264, Institute of Development Studies, Brighton: IDS.
- Gülsever, M. S., Felek, B., Bahtiyar, E. ve Gezici, A. (2023). Türkiye'de Çoğulcu Demokrasi ve Katılımcı Yönetim. *International Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 9(70), 3866-3875. Doi: <http://dx.doi.org/10.29228/JOSH AS.73063>
- Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of The Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge: The MIT Press.
- He, B., ve Warren, M. (2011). Authoritarian Deliberation: The Deliberative Turn in Chinese Political Development. *Perspective on Politics*, 9(2), 269-289.
- Held, D. (2006). *Models of Democracy* (3rd ed.). Redwood City: Stanford University Press.
- Heywood, A. (2016). *Siyaset*. B. B. Özipek, B. Seçilmişoğlu, A. Yayla ve H. Y. Başdemir (Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Howard, P. N., ve Hussain, M. M. (2013). *Democracy's fourth wave? Digital media and the Arab Spring*. Oxford: Oxford University Press.
- Keane, J. (1998). *Civil Society: Old Images, New Visions*. Redwood City: Stanford University Press.
- Keane, J. (2009). *The Life and Death of Democracy*. New York: Simon and Schuster.
- Kymlicka, W. (2002). *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Levitsky, S., ve Way, L. A. (2010). *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Akay, H. (2026). Demokrasi ve Sivil Toplum İlişkisinin Demokrasi Türleri Açısından Değerlendirilmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 28(51), 417-434.
- Lijphart, A. (1999). *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-six Countries*. London: Yale University Press.
- Öztekin, A. (2018). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Pateman, C. (2012). Participatory Democracy Revisited. *Perspectives on Politics*, 10(1), 7-19.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster. <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
- Rawls, J. (2005). *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.
- Sahoo, S. (2013). *Civil Society and Democratization in India: Institutions, Ideologies and Interests*. London: Routledge.
- Salamon, L. M. (1994). The Rise of The Nonprofit Sector. *Foreign Affairs*, 73(4), 109-122.
- Saward, M. (2020). *Democratic Design*. Oxford: Oxford University Press.
- Schedler, A. (2006). The Logic of Electoral Authoritarianism. In A. Schedler (Ed.), *Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Unfree Competition* (pp. 1–23). Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Skocpol, T. (2013). *Diminished Democracy: From Membership to Management in American Civic Life*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Smith, D. A., ve Tolbert, C. J. (2016). *Educated By Initiative: The Effects of Direct Democracy on Citizens and Political Organizations in The American States*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Smith, J. (2020). Environmental Movements and Democracy. *Global Environmental Politics*, 20(1), 72-91.
- Tilly, C. (2004). *Social Movements, 1768-2004*. Boulder: Paradigm Publishers.
- Topçuoğlu, E. (2023). ‘Sivil’ ve ‘demokratik’ Bir Sivil Toplum Nasıl Mümkün Olabilir?, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 11(1), 97-119. Doi: 10.14782/marmarasbd.1197794
- Tosun, G. E. & Tepeciklioğlu, E. E. (2012). Sivil Toplum ve Baskı Grupları, H. Çetin (Ed.). *Siyaset Bilimi* içinde (s. 393-431), Ankara: Orion Yayınları.
- Turan, E. (2014). *Siyaset Bilimine Giriş*. Konya: Palet Yayınları.
- Wampler, B. (2007). *Participatory Budgeting in Brazil: Contestation, Cooperation, and Accountability*. University Park: Pennsylvania State University Press.
- Wampler, B., ve Avritzer, L. (2004). Participatory Publics: Civil Society and New Institutions in Democratic Brazil. *Comparative Politics*, 36(3), 291-312.
- Warren, M. E. (2001). *Democracy and Association*. Princeton: Princeton University Press.
- Yılmaz, A. (2016). *Çağdaş Siyasal Akımlar*. İstanbul: Vadi Yayınları.

Extended Abstract

Evaluation of The Relationship Between Democracy And Civil Society Organizations in Terms of Types of Democracy

---

The aim of this study is to analyze the relationship between types of democracy and civil society from a comparative perspective. The perspectives of representative democracy, direct democracy, participatory democracy, liberal democracy and authoritarian democracy models on civil society, the role of civil society in these systems and the challenges it faces are examined. While emphasizing the indispensable importance of civil society in the development of democratic systems, the study aims to reveal how different forms of governance shape and limit civil society.

The study is based on a critical review of the existing literature, adopting a qualitative research design. It focuses on theoretical debates, the historical evolution of types of democracy and the functional role of civil society in these systems. Through comparative analysis, the approach of each type of democracy to civil society, its opportunities and constraints are detailed. Furthermore, through Table 1, the degree of interaction between types of democracy and civil society, perspectives and key challenges are presented in a systematic way.

Representative Democracy: In this system, where the people participate in governance through elected representatives, civil society acts as a bridge between the people and the state. Civil society organizations (CSOs) play a critical role in influencing public policy, increasing accountability and representing marginalized groups. However, bureaucratic barriers, inequality of resources and the risk of alignment with political parties threaten the independence of civil society. For example, environmental and human rights CSOs, while influential in shaping policy, can face repression in authoritarian-leaning regimes.

Direct Democracy: In this model, citizens participate directly in decision-making processes and civil society plays a dynamic role through referendums and popular initiatives. CSOs increase transparency by encouraging informed participation. However, the main drawbacks are the risk of populism, short-term public reaction and the difficulty of participation on complex issues. As in the case of Switzerland, the active involvement of civil society can offset these risks.

Participatory Democracy: In this model, where citizens are directly involved in decision-making processes through practices such as participatory budgeting and popular assemblies in local governments, civil society is central to policy-making. The experience of participatory budgeting in Porto Alegre, Brazil, has demonstrated the effectiveness of civil society in resource allocation. However, the slowness of decision-making processes and problems of representation pose practical challenges.

Liberal Democracy: In this system, which emphasizes individual rights and the rule of law, civil society supports pluralism and checks state authority. Cooperation with human rights organizations and the media strengthens accountability. However, over-politicization of CSOs, disinformation and government pressure (e.g. restrictions on foreign funding) are major threats.

Authoritarian Democracy: In these regimes, where elections are manipulated and civil liberties are restricted, civil society is often seen as a threat by the state. Independent civil society is suppressed through legal restrictions, surveillance and “GONGOS” (state-sponsored NGOs). Nevertheless, CSOs resisting through digital activism and international alliances can be the spark for democratic change, as in movements such as the Arab Spring.

The relationship between types of democracy and civil society is directly linked to the democratic depth of the governance model. Liberal and participatory democracies offer civil society a wide scope for action and promote transparency, accountability and pluralism. Representative and direct democracies, on the other hand, give civil society some leeway but carry risks such as bureaucratic obstacles and populism. In authoritarian democracies, civil society survives under pressure and can only resist through strategic adaptation.

The study emphasizes that civil society is indispensable for the development of democracy. Civil society bridges the gap between the state and citizens, increases participation, protects minority rights and ensures that policies are in line with social welfare. However, the opportunities and constraints presented by types of democracy directly affect the effectiveness of civil society. In the future, the role of civil society will become even more critical in the face of global challenges such as digitalization, climate change and social inequality. The sustainability of democratic systems depends on civil society functioning freely and independently.
